ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Гулюк Надії Олегівни за темою «Організаційно-методичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку», подану до разової спеціалізованої вченої ради Національного університету фізичного виховання і спорту України для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт

Актуальність теми дисертаційної роботи. У сучасних умовах воєнного стану в Україні, наявності прямих загроз фізичної безпеки, вимушеного переміщення, спостерігається зниження рівня фізичного та ментального здоров'я населення. Особливе занепокоєння викликає фізичний та психоемоційний стан такої вразливої групи, як діти дошкільного віку. Руйнування звичного способу життя суттєво обмежує можливості для занять дошкільнят руховою активністю і негативно впливає на їх фізичний та психічний розвиток, а також – на подальшу готовність дітей до навчання в школі.

За даними офіційних джерел відмічається щорічне зростання кількості дітей з особливими потребами, у тому числі і таких, які мають порушення мовленнєвого розвитку.

Цій проблемі присвячена низка наукових розвідок, результати яких свідчать про тісний зв'язок між руховою активністю та розвитком мовлення у ранньому дитинстві. Результати досліджень переконливо доводять, що рухові та мовленнєві системи мають спільні нейронні мережі та когнітивні ресурси, що опосередковані сенсомоторною інтеграцією та виконавчими функціями. Таким чином, це підтверджує педагогічну актуальність інтеграції рухової та мовленнєвої діяльності в дошкільну освіту як пріоритетної практико-орієнтованої проблеми.

Незважаючи на наявність робіт стосовно заявленої тематики, питання щодо змісту та організаційно-методичних особливостей фізичного виховання і дітей, які мають затримку мовленнєвого розвитку, висвітлені фрагментарно, що і обумовлює доцільність і своєчасність дисертаційної роботи Н.О. Гулюк.

Мета – теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка комплексної програми адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку для сприяння їх соціальної адаптації і фізичного розвитку в умовах дошкільного закладу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр., згідно з темою кафедри теорії і методики фізичного виховання 3.3 «Удосконалення системи педагогічного контролю фізичної підготовленості дітей, підлітків і молоді в закладах освіти» (номер державної реєстрації

0121U108938). Роль автора як співвиконавця теми полягала у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці комплексної програми адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у дисертації*:*

– вперше обґрунтовано та реалізовано комплексну програму адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовлення, що інтегрує розвиток фізичних якостей, мовленнєвих компетентностей, 29 когнітивних та аналітикосинтетичних здібностей. Програма забезпечує комплексну корекцію психофізичного розвитку дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку та створює умови для їхньої фізичної, психоемоційної та соціальної адаптації;

– вперше проведено системне дослідження фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР), яке охопило антропометричні показники, індекси тілобудови (ІМТ, Пін'є, Ерісмана, Рорера) та Zоцінки за стандартами Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). Встановлено загальну тенденцію до дисгармонійності розвитку, що обґрунтовує необхідність індивідуалізованого підходу в програмі адаптивного фізичного виховання;

– вперше розроблено комплексну діагностику мовленнєвої, рухової та когнітивної сфер, що дозволило виявити взаємозв'язок між розвитком мовлення та аналітикосинтетичних операцій ($p < 0,05$), підтверджуючи необхідність інтегрованого підходу до корекційної роботи з дошкільниками із затримкою мовленнєвого розвитку;

– вперше побудовано регресійні моделі для прогнозування мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, які виявили статистично значущий вплив фізичних та когнітивних показників. Це дозволяє прогнозувати ефективність корекційної роботи та оптимізувати індивідуальний підхід до дітей 5–6 років із ЗМР;

– підтверджено дані науковців щодо показників фізичного розвитку, про низький рівень показників фізичного стану більшості дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку;

– підтверджено положення про те, що підвищення рухової активності сприяє підвищенню здоров'я дітей старшого дошкільного віку; про роль позитивної мотивації у формуванні звички регулярно займатися фізичними вправами;

– доповнено інформацію щодо необхідності та доцільності підвищення спеціальних знань педагогічного працівника для роботи з дітьми старшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку, організації консультативної просвітницької роботи серед батьків, підвищення їхньої компетентності у питаннях здоров'язбереження;

– уточнено дані про показники морфофункціонального стану, фізичної працездатності та підготовленості, нервово-психічної стійкості,

вольових якостей, рівень фізичного здоров'я дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку;

– науково доповнено існуючі підходи до адаптивного фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку шляхом включення: міждисциплінарної взаємодії фахівців (вихователів, інструкторів з фізичної культури, музичних керівників, практичного психолога, дефектолога, логопеда); ігрових, сенсомоторних та мовленнєвих вправ; поступового ускладнення завдань, що забезпечує одночасний розвиток фізичних, психомоторних та мовленнєвих компетентностей цих дітей.

У цьому зв'язку можна зазначити, що представлена робота містить нові наукові дані.

Практичне значення роботи Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції були впровадженні у навчальний процес з дисциплін «Фізичне виховання в системі освіти та виробничій сфері в різні вікові періоди», «Методика занять фізичним вихованням з учнями з ослабленим здоров'ям» освітнього процесу здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України, про що свідчать відповідні акти впровадження (акт впровадження від 01.09.2025 р., додаток В; акт впровадження від 01.09.2025 р., додаток Г).

Авторську комплексну програму адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовлення було впроваджено в освітньо-виховний процес закладів дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 779, № 270, № 652, № 805 Дарницького району м. Києва з метою його вдосконалення (акти впровадження від 02.06.2025 р., додатки Д, Е, Ж, И).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується тривалістю та кількістю експериментальних досліджень, використанням у роботі сучасних методів, які відповідають вимогам спортивної та наукової метрології, застосуванням адекватного завданням комплексу діагностичної апаратури.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю методів меті і завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу.

Це забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаної літератури та 10 додатків. Дисертація викладена на 269 сторінках, з них основний текст на 222 сторінках, який містить 33 таблиці, 49 рисунків. Список використаної літератури налічує 239 найменувань, 77 з яких англійською мовою.

У *вступі* обґрунтовано актуальність роботи, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи, розкрито наукову новизну та практичну

значущість отриманих результатів, окреслено особистий внесок автора, наведено дані щодо апробації роботи та впровадження отриманих результатів у практику, зазначено кількість публікацій.

У *першому розділі дисертаційної роботи* **«Теоретичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років з порушенням мовленнєвого розвитку в закладах дошкільної освіти»** визначені мета, завдання та спрямованість адаптивного фізичного виховання в закладі дошкільної освіти; розкриті особливості психомоторного та когнітивного розвитку дітей дошкільного віку з порушенням мовлення; представлені дані щодо сучасних підходів до організації процесу фізичного виховання дітей з порушенням мовленнєвого розвитку в умовах закладу дошкільної освіти.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** представлено опис методів, які були використані під час проведення дослідження відповідно до його мети, завдань, об'єкту та предмету. Наведено також опис етапів організації та проведення дослідження, а також контингент дітей, які брали участь у дослідженні.

У третьому розділі **«Характеристика стану фізичної, мовленнєвої та рухової сфери дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення»** представлено результати констатувального експерименту, спрямованого на дослідження фізичного розвитку, діагностику стану рухової підготовленості, мовлення та основних властивостей нервової системи дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку. Отримані дані дозволяють констатувати, що антропометричні показники (довжина тіла, маса тіла, обвід грудної клітки) перебувають переважно в межах вікових норм, проте для значної частини дітей характерні знижені або прикордонні значення. Водночас, гендерні відмінності, а також між дітьми 5 і 6 років не досягли статистичної значущості ($p > 0,05$). Структура тілобудови характеризується домінуванням астенічного типу, що не залежить від статі чи віку, що свідчить про наявність загальної тенденції до дисгармонійності фізичного розвитку у дітей із затримкою мовлення.

Аналіз масо-зростових індексів (ІМТ, Пін'є, Ерісмана) показав, що більшість дітей мають показники, які відповідають віковим нормам, проте у 23–25 % фіксуються відхилення у бік дефіциту маси та ІМТ. При цьому, близько 72 % дітей мають нормальний розвиток грудної клітки за індексом Ерісмана, проте у 28 % виявлено відхилення, що вимагає індивідуального підходу. У 33,3 % дітей зафіксовано довжину тіла нижче норми, тоді як дефіцит маси тіла спостерігається у 25 %, з них у 5 % – значний. Статистичний аналіз не виявив достовірних відмінностей у фізичному розвитку дітей за віком та статтю ($p > 0,05$), що дозволило стверджувати автору про можливість об'єднання дітей 5–6 років із затримкою мовлення в одну дослідну групу для подальших аналітичних процедур.

Комплексна діагностика мовленнєвого та рухового розвитку дітей 5–6 років із затримкою мовлення, яка була проведена здобувачкою, засвідчила низку характерних особливостей. Статистично значущих відмінностей за статтю та віком (5 і 6 років) у більшості показників мовленнєвого розвитку не виявлено ($p > 0,05$). Водночас встановлено, що дівчата у 5 – річному віці мали

вищі результати за експресивним, імпресивним мовленням і загальним рівнем мовленнєвого розвитку, проте до 6 років різниця між статями нівелювалась. Найнижчі оцінки отримано за моторною реалізацією вислову, а найвищі – за розуміння назв предметів. У 30 % дітей зафіксовано рівень мовленнєвого розвитку нижче за середній, низький та критичний, що, на думку дисертантки, свідчить про потребу індивідуалізованого педагогічного супроводу. За результатами оцінки аналітико-синтетичних операцій за методикою «Черепаха» більшість дітей мали середній рівень сформованості операцій сукцесивного аналізу і синтезу, однак статистично значуща більшість перебувала у нижньому та середньому діапазоні.

Результати кореляційного аналізу дозволили автору говорити про наявність прямого сильного взаємозв'язку між розвитком мовленнєвої сфери та сформованістю аналітико-синтетичних операцій ($p < 0,05$), що підтверджує їх взаємозалежність.

Порівняльний аналіз показників фізичної підготовленості не виявив статево-вікових відмінностей ($p > 0,05$), що свідчить про відносну однорідність вибірки. Однак, загальний рівень розвитку фізичної підготовленості виявився зниженим: показники тестування швидкісних та координаційних здібностей відповідали низькому рівню розвитку. Найнижчі результати відзначено у розвитку швидкісних здібностей, де понад половина дітей мали показники менше 2,0 балів. Водночас, розвиток гнучкості у 25,0 % дітей відповідав високому рівню. Узагальнюючи результати констатувального експерименту, авторка зауважує, що досліджуваний контингент дітей характеризується наявністю комплексних труднощів у розвитку мовленнєвої сфери, аналітико-синтетичних операцій та рухових здібностей. Встановлені особливості підтверджують необхідність застосування інтегрованих освітньо-корекційних програм, спрямованих на одночасний розвиток мовлення, когнітивних процесів і базових рухових якостей в процесі фізкультурно-оздоровчої роботи у закладах дошкільної освіти.

У четвертому розділі **«Ефективність програми адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку та організаційно-методичні умови її впровадження»** представлено зміст та організаційно-методичні особливості реалізації розробленої авторської програми. Результати проведеного педагогічного експерименту переконливо засвідчили високу ефективність моделі запропонованої програми фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку. Її впровадження забезпечило комплексний позитивний вплив як на фізичний стан, так і на мовленнєву та когнітивну сфери дітей, що підтверджується результатами, які були отримані під час проведення формувального експерименту.

Установлено статистично значуще покращення основних показників фізичної підготовленості за всіма тестовими вправами. Найбільші позитивні зрушення зафіксовано у розвитку координаційних здібностей, гнучкості і швидкості. Статистично значуще покращення за тестом «Стрибок у довжину з місця» відбулося, насамперед, за рахунок зростання результатів у найслабших

дітей групи, що свідчить про розвивальний та корекційний ефект програми. Водночас, упродовж експерименту істотно скоротилася частка дітей з низьким рівнем розвитку спритності та значно зросла частка дітей з високим рівнем розвитку гнучкості.

Паралельно доведено статистично значущий позитивний вплив програми на мовленнєвий розвиток дітей 5–6 років із затримкою мовлення. Покращення зафіксовано як у сфері експресивного, так і, особливо, імпресивного мовлення, з вираженим прогресом у розумінні складних логіко-граматичних конструкцій. Це має принципове значення, оскільки саме імпресивне мовлення виступає базою для подальшого формування повноцінної мовленнєвої діяльності та комунікативної компетентності дитини.

Кореляційний аналіз засвідчив наявність статистично значущих взаємозв'язків між показниками фізичної підготовленості та рівнем мовленнєвого розвитку, що підтверджує мультифакторний і синергетичний характер впливу рухової активності на фізичний, когнітивний та мовленнєвий розвиток дітей із затримкою мовлення.

Побудована модель узагальненої лінійної регресії (GLM) підтвердила статистично значущий позитивний вплив програми на розвиток мовленнєвої сфери та дозволила встановити, що найбільш вагомими предикторами мовленнєвого розвитку є спритність і швидкісні здібності. Модель має не лише пояснювальне, а й прогностичне значення, оскільки дозволяє здійснювати індивідуальне прогнозування очікуваних результатів та обґрунтовувати подальші корекційні стратегії.

Подальше статистичне моделювання довело, що вплив програми на мовленнєву сферу значною мірою реалізується опосередковано – через розвиток рухових здібностей та пов'язаних із ними когнітивних функцій (пам'яті, рецепторної координації, сукцесивного аналізу, загального інтелектуального розвитку). Саме ці функції виступають найбільш потужними предикторами мовленнєвого прогресу.

Таким чином, результати дослідження свідчать про ефективність запропонованої програми і можуть бути рекомендовані до впровадження в контексті адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовлення у роботи закладів дошкільної освіти.

У п'ятому розділі **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** представлені підсумки дисертаційної роботи. У результаті дослідження отримано чотири групи даних, які підтверджують, доповнюють та розширюють вже існуючі розробки, й абсолютно нові результати дослідження.

Висновки відображають вирішення поставлених у дослідженні завдань. У *висновках* дисертації викладені основні результати роботи, кількісні та якісні показники здобутих результатів.

Повнота викладення матеріалів у роботах, які опубліковані автором. Основні положення дисертації викладені в 11 наукових працях, з яких 8 – опубліковані у фахових виданнях України, 3 – апробаційного характеру.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи було оприлюднено у матеріалах конференцій та доповідях: на

Міжнародній онлайн-конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Розвиток фізичної культури та спорту: новітні виклики, проблеми та перспективи» (Миколаїв, 2022 р.); XXII Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт і здоров'я» (Харків, 31 2022 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти» (Харків, 2023 р.); XVI Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні орієнтири розвитку науки, освіти і суспільства» (Кременчук, 2023 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фізична культура і спорт: традиції, досвіду, інновації» (Запоріжжя, 2024 р.); XVII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2024 р.); VIII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2024 р.); II Міжнародній науково практичній конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання різних груп населення» пам'яті професора Т. Ю. Круцевич (Київ, 2025 р.); XVIII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (Дніпро, 2025 р.); IX міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина в спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2025 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання різних груп населення» пам'яті професора Т. Ю. Круцевич (Київ, 2026 р.); науково-практичних конференціях та круглих столах кафедри теорії і методики фізичного виховання Національного університету фізичного виховання і спорту України (20222025).

Загалом дисертаційна робота Гулюк Надії Олегівни «Організаційно-методичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку» викладена державною мовою із дотриманням наукового стилю, що відзначається адекватним застосуванням термінологічного апарату. Робота характеризується цілісністю, тематичною повнотою та розкриттям головної наукової ідеї автора. Представлені у роботі наукові та практичні положення логічні та достатньо обґрунтовані. Викладені ідеї та розробки, що належать співавторам чи іншим авторам, або критичний аналіз наукових поглядів інших дослідників мають посилання на відповідні джерела.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за потрібне звернути увагу на деякі зауваження, а саме:

1. Деякі положення наукової новизни дублюють одне одного, а саме: 5-е положення (про низький рівень фізичного стану більшості дітей 5-6 років) і 8-е, де зазначається, що уточнено дані про показники морфофункціонального стану, фізичної працездатності та підготовленості дітей старшого дошкільного віку.
2. На нашу думку, вибірка досліджуваного контингенту дівчаток 6 років є недостатньою, що не дає можливість виявити певні

закономірності у взаємозв'язку компонентів рухової та мовленнєвої сфери цієї статево-вікової групи.

3. У деяких випадках, автор не зовсім коректно представляє результати досліджень. Так, наприклад, автор констатує про зниження загального розумового розвитку, рівня спрямованості розумових операцій у переважної більшості дітей (за тестом Керна-Йірасека). Але мова йде про розвиток образного мислення і просторових уявлень, які є складовими пізнавальних процесів (С. 107), а рівень їх розвитку не може узагальнювати свідчення про загальний розумовий розвиток дитини.
4. Автор наголошує, що статистичний аналіз даних досліджень психомоторних здібностей дітей дозволяє стверджувати, що ні за віком, ні за статтю рівень їх готовності до шкільного навчання не відрізнявся. (С. 109). Але, результати дослідження, які представлені у табл. 3.8 свідчать, що сума рангів у кожному тесті у 6-річних дітей у 2-2,5 рази перевершувала аналогічні дані 5-річних дітей. Різниця аналогічних показниках хлопчиків і дівчаток була вражаючою (сума рангів хлопчиків у чотири рази більша, ніж у дівчаток).
5. При опису кореляції між силою, врівноваженістю, рухливістю нервових процесів та складовими мовленнєвого розвитку і фізичною підготовленістю дітей доцільних було б представлення методики, яка використовувалася для їх оцінки. Наприклад: «моторна реалізація вислову», «рецепторна координація рухів», «інтелектуальна складова».
6. На нашу думку, до змісту структурної моделі адаптивного фізичного виховання дітей 5-6 років із затримкою мовлення доцільно було б включити організаційні форми її реалізації (С. 134).
7. Необхідно відміти, що розділи 3 і 4 ілюстровані 40 таблицями і 47 рисунками (у ІІІ розділі – 23 табл. і 26 рис., у IVр. – 17 табл. і 21 рис. Всього 40 табл. і 47 рис.), що перевантажує текст і ускладнює сприйняття змісту дисертації.

Вказані зауваження не знижують наукової цінності роботи та не заперечують отриманих наукових результатів, що у сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання, мають істотне значення для вдосконалення системи фізичного виховання у закладах дошкільної освіти.

Висновок. Дисертаційна робота Н.О. Гулюк «Організаційно-методичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку» є самостійною завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019р №759) та «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому

Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022р. №44, а її автор Надія Олегівна Гулюк заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Доктор наук з фізичного
виховання та спорту,
професор, завідувач кафедри
теорії та методики фізичного
виховання і спорту Університету
Григорія Сковороди в Переяславі Наталія ПАНГЕЛОВА

ПІДПИС
Засвідчую:
Нач. ВК